

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér grafiky II/ škola Vladimíra Kokolii

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PORUCHY PŘÍJMU
RECEPTION / INTAKE DISORDERS

Vypracovala: Lenka Chánová
Vedoucí diplomové práce: prof. Vladimír Kokolia
Oponentka diplomové práce: Mgr. Helena Musilová

Akademický rok 2019/2020

Téma mé diplomové práce vychází ze spolupráce na projektu *PPP*Portréty. Jedná se o textově, fotograficky a výtvarně zpracované příběhy lidí různých generací, kteří nacházejí svou vlastní cestu z Poruchy příjmu potravy (PPP) nebo už ji našli. Iniciátorkou celého projektu je Martina Lupínková a výsledkem naší práce společně s Martinou, fotografkou Alžbětou Procházkou a dalšími bude kniha, jejíž vydání je naplánováno na rok 2021 nebo 2022 u nakladatelství *wo-men*. Projekt *PPP*Portréty má za cíl představit lidi s PPP jako osobnosti s nejrozličnějšími životními osudy. Ukazuje možné příčiny vzniku PPP, jejich nejrozličnější formy a průběh, včetně individuálních cest k uzdravení v kontextu celého života.

V průběhu roku, kdy jsem začala intenzivněji pracovat na malbách pro *PPP*Portréty v rámci diplomové práce se ukázalo, jak široká může být škála příčin tohoto onemocnění, a že zdaleka nejde jen o touhu být hubený. Kořeny onemocnění jsou mnohem hlubší a komplexnější podstaty. Jak píše Helena Klímová v článku *Hádala se mysl s tělem*: "Řeč těla nepoužívá slova. Tělesné příznaky spíše připomínají symboly z oblasti umění, obrazy snů, metafory jazyka. Asi nejsnáze srozumitelná je řeč traktu zažívacího a trávicího: například není obtížné porozumět, že když tělo odmítá, nepřijímá, vyvrhuje to, co je či bylo potravou, možná zástupně vyjadřuje snahu bytosti zbavit se nějakého jiného vnitřního obsahu – třeba nějaké zkušenosti, zážitku, který sice není podstaty hmotné, ale člověk jej přesto musel pozřít, spolknout, strávit..."¹

Téma diplomní práce se v průběhu roku rozšířilo o další témata: domácí násilí a sexuální násilí. Začala se ukazovat častá propojenost PPP se zkušenostmi sexuálního násilí, kdy PPP nastupuje jako reakce, jako snaha o vyrovnaní se s tím, co se stalo. A také se začalo ukazovat, že tato tři témata jsou mnohem běžnějším jevem, než jsem si kdy dovedla představit. Ani já nejsem výjimkou. V mém okolí je vlastně spíš menšina těch, kdo nemá s něčím z této trojice vlastní zkušenost. Jen se o tom nemluví.

V případě sexuálního a mocenského násilí se jedná o téma, které se v současné době u nás teprve začíná otevírat. V českém prostředí je stále spíše bagatelizováno a není bráno dostatečně vážně. Nejde o plácnutí po zadku, ale o činy, které mohou mít dlouholeté, někdy celoživotní následky. Jedná se o téma, které zasahuje do velmi intimních oblastí, z čehož přirozeně vyplývá, že se o něm na veřejnosti nemluví. Je ale potřeba o něm mluvit, aby se postupně změnil (společenský) diskurz. A aby se přeživší začali uzdravovat. Je potřeba tato témata dostat do veřejné rozpravy a jde o to, jak najít společnou řeč – aby se o nich dalo mluvit a přesto intimita nepřestala být intimitou.

Otevírá se tu téma křehkosti, která v současné době není dovolena ženám a už vůbec ne mužům. Současná doba křehkost potlačuje. Žijeme v době orientované na výkon a hodnota člověka je měřena ekonomicky. Podle Carolyn Lazard je kapitalismus "ekonomický systém, který těla hodnotí na základě jejich práce schopnosti, a přitom určité těla definuje jako užitečná a jiná ne. V

¹ <http://www.helena-klimova.cz/texty/hadalasemyslstelem.pdf>

tomto systému jsou fyzické a mentální vady donekonečna využívány jako záminka vyloučení ze společenského nebo ekonomického života."² Suzanne Sontag si všímá ideje těla jako "továrny, obraz[u] těla fungujícího pod firmou zdraví."³ A jak dále píše Carolyn Lazard, "kapitalismus tělo objektifikuje. Vidí v něm vytěžitelnou surovinu a pomocí technologie se jej pokouší učinit nezničitelným a nezastavitelným. Nic mu přitom není svaté: účel kapitálu světlí veškeré prostředky."⁴

V hebrejské Bibli je vztah Boha k člověku připodobněn k hrnčíři, který tvaruje hlínu. Bůh je hrnčíř a člověk je hlína, kterou hněte; čím křehčí chci udělat kalíšek, tím pevněji musím utvořit jádro, tím víc tlaku musím vynaložit. Zpracované trauma s sebou může a snad i musí nést něco pozitivního, obsahuje v sobě velkou energii. Papír, na který maluji, má *poruchu příjmu* barvy: něco se tam mění. Něco tam zadám a zároveň se tam stane něco nechtěného, a přesto možná nečekaně krásného. Tohle u lidí může udělat trauma; když se člověk vyrovnává s traumatem, vytvoří to u něj zároveň nějakou krásu, která by jinak nevznikla. Tím, že člověk musí problém zpracovat, je nucen se v tom stát umělcem. Rozbije se a zase se poskládá, ale do jiného seskupení, ve kterém je silnější a zároveň možná jemnější, vnímavější a empatičtější k okolí. Ve vztahu k těžkým věcem vzniká nějaká krása a kvalita, která by jinak nedostala prostor; jako rozbitý japonský šálek opravený zlatem.

Modely maluji naživo. Setkáváme se, povídáme si, inspirujeme se našimi pohledy na věc. A hlavně o věcech mluvíme, což se za běžných okolností ani s blízkými lidmi moc často neděje. Pozice jsme nacházely společně s modelkami. Vycházely jsme z jejich konkrétních příběhů nebo ze současné situace. Barvu propíjím skrz tenkou vrstvu japonského papíru. Výsledný obraz tak vidím až po sundání vrchní vrstvy. Pohybují se na hraně toho, co můžu ovlivnit, a toho, co už ne. V minulosti jsem zkoušela z japonského papíru vymodelovat hlavní tvary a teprve přes ně barvu propíjet. Tento postup jsem pak opustila a vrátila se k jednodušší formě vrstvení. Vrchní vrstva japonského papíru je jakási překážka, zároveň ale umožňuje vzniknout něčemu nečekanému, co by jinak nevzniklo. Od určitého bodu to už nezávisí úplně na mně. Výsledek můžu ovlivnit jen částečně. Papír má *poruchu příjmu* barvy, něco se tam mění, vzniká nějaká nahodilost. Malba na spodní vrstvě je "poničená", jsou na ní stopy něčeho, co se přihodilo mezi. Obě vrstvy papíru se vzájemně ovlivňují, vrchní je jakousi překážkou a spodní vrstva ovlivňuje to, jak vrchní vrstva barvu přijme. Tenký japonský papír je pro mě symbolem pomíjivosti; snadno se poničí a velmi jednoduše úplně zničí. Symbolizuje křehkost těla a formy obecně, pomíjivost a proměnlivost, se kterou se v dnešní společnosti nepočítá. Obraz je otisk, forma záznamu a forma setkání s druhým. To, co tam zadám, se těžko opravuje. Dá se to do určité míry přemalovat nebo barvu vymýt, ale

² Carolyn Lazard, "Člověkem ve věku autoimunity", in: *Iné telá.txt*. 2018, Display, str. 98

³ *Ibid.*, str. 94

⁴ *Ibid.*, str. 95

stopa tam vždy zůstane, zásahy a změny jsou nevratné a jsou součástí výsledku.

Traumatická zkušenost v člověku něco změní. Nikdy už nejsme tím, kým jsme byli předtím, a nikdy se nedozvíme, kým bychom byli, kdyby se to nestalo. Změní se celkové nastavení a vztahování se ke světu a k ostatním lidem. Změní se naše fungování ve vztazích, ať už v partnerských, přátelských nebo při náhodných setkáních s cizími lidmi. Spouští se jakýsi nesprávný vzorec, jednáme z místa naší zraněné duše. Čímž můžeme zároveň (vědomě či nevědomě) ubližovat druhým. A sami sobě. Běžné situace mohou spustit retraumatizaci. Tělo se přepne do nouzového režimu, i když zde žádné nebezpečí není.⁵ "Co pro někoho znamená pět minut, pro jiného znamená celý život."⁶ Mocenské nebo sexuální násilí na druhém je tak invazivní zásah do celého systému člověka, že vypořádat se s následky může trvat celý život. Termín přeživší je v něčem přesný: nežiješ, ale snažíš se přežít. Je potřeba změnit diskurz a otevřít debatu. Když se o věcech nemluví, problémy mají tendenci narůstat a zvětšovat se. Když ale člověk může své zkušenosti a těžkosti sdílet a zjistit, že na ně není sám, a že stejný problém mají i jiní lidé, už to je nějakým způsobem léčivé. Je potřeba léčit celou společnost. Otevření veřejné diskuze může vést k detabuizaci a demýtizaci problémů a už to může mít velký vliv na uzdravování.

Moje diplomová práce, která původně vychází z projektu *PPPortréty*, je malým příspěvkem k jednomu z témat, která hýbou současnou společností a která je třeba nějakým způsobem dostat do veřejné debaty. Je důležité zároveň více tematizovat solidaritu, sounáležitost, pochopení, respekt k druhým, otevřenost a laskavost. Cestou je evoluce, ne revoluce. Slovy Johanny Hedva: "Najviac antikapitalistickým protestom je starať sa jeden o druhého a starať sa o seba. Vziať si na plecia historicky feminizovaných a tým neviditeľnú prácu starostlivosti, opatrovania a pozornosti. Vziať do úvahy každého zraniteľnosť, krehkosť a neistotu. Podporiť ich, uctiť si ich, posilniť ich. Chrániť jeden druhého, ustanoviť a tvoriť komunitu. Radikálna spriaznenosť, vzájomne závislá spoločnosť, politika starostlivosti."⁷ "Svet je ten, ktorý sa potrebuje dať dokopy."⁸

Literatura:

Johanna Hedva, Daniela Komanická, Carolyn Lazard, Alyson Patsavas, *Iné telá.txt*. 2018, Display
Naomi Wolf, *The Beauty Myth*. 1991, Vintage, London
Roxane Gay, *Not That Bad: Dispatches from Rape Culture*. 2018, HarperCollins Publishers
Helena Klímová, *Hádala se mysl s tělem*. www.helena-klimova.cz/texty/hadalasemyslstelem.pdf

⁵ Instagram: @pokingholes_cptsdwarrior

⁶ Instagram: @beafeministgirl

⁷ Johanna Hedva, "Teória chorej ženy", in: *Iné telá.txt*. 2018, Display, str. 29

⁸ *Ibid.*, str. 24

Poděkování:

Kláře Lipavské za konzultace, kontrolu textu a přínosné rozhovory.

1. září 2020